

“ปูโจะปากู” จากเมนูอาหาร สู่วัตถุศิลปะทวารวดี

(ภาพประกอบจากอินเทอร์เน็ต)

“ผักกูด” หรือ ที่ชาวไทยเชื้อสายมลายูในจังหวัดชายแดนภาคใต้ ประกอบด้วย จังหวัดปัตตานี ยะลา นราธิวาส และ สี่อำเภอของจังหวัดสงขลา คือ อำเภอเทพา จะนะ สะบ้าย้อย และ นาทวี เรียกว่า “ปูโจะปากู” เป็นผักยอดนิยมของคนในท้องถิ่น สามารถนำไปประกอบอาหารได้หลากหลายเมนู หนึ่งในเมนูยอดฮิตคือ “กราบปูโจะปากู” หรือ “ยำผักกูด” ถือเป็นตำรับอาหารมลายูโบราณ ด้วยความที่ผักกูดมีสีเขียวสด ใบประกอบแบบขนนก ยอดหึงม้วนสวยงาม มีถิ่นเชิงทางศิลปะ ทำให้ชนชั้นสูงในอดีต หรือผู้มีฐานะ นำผักกูดมาเป็นวัตถุดิบในการปรุงอาหารเลี้ยงในงานต้อนรับบุคคลสำคัญ หรือ แยกบ้านแยกเมือง สำหรับปัจจุบัน นิยมทำเมนูยำผักกูดในโอกาสวันสำคัญต่างๆ เช่น วันแต่งงาน เลี้ยงขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น

(ภาพประกอบจากอินเทอร์เน็ต)

นอกจากผักกูดจะเป็นพืชที่ใช้ประกอบอาหารแล้ว จากการลงพื้นที่เยี่ยมชมแหล่งเรียนรู้ด้านการจัดการมรดกวัฒนธรรมและประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดนครปฐม โครงการอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบหลักสูตรมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรม เมื่อวันที่ 30 เมษายน 2567 โดยศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ณ โบราณสถานวัดธรรมศาลา พระประโชนเจดีย์ โบราณสถานวัดพระงาม และ พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นชาติพันธุ์ลาวครั้ง วัดทุ่งผักกูด นั้น จากการสังเกต พบว่าลวดลายที่ปรากฏบริเวณฐานของโบราณสถานวัดธรรมศาลานั้น มีลักษณะคล้ายคลึงกับ “ยอดผักกูด”

และจากการสืบค้นข้อมูลเพิ่มเติมในเว็บไซต์ของกรมศิลปากร www.finearts.go.th พบว่า ลวดลายดังกล่าว คือ ยอดผักกูด ตามที่ได้สันนิษฐานไว้จริง โดยจากบทความเรื่อง "ลายผักกูด : ลายพุกชาโบราณ ณ ปราสาทภูมิโพน" กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า “ลายกระหนกแบบทวารวดี มีชื่อเรียกกันในหมู่ช่างปัจจุบันว่า "กระหนกผักกูด" เพราะมีลักษณะใกล้เคียงกับใบผักกูด ซึ่งมีแกนกลางเป็นแผ่นโค้ง ขมวดม้วนเข้าม้วนออกอย่างอิสระ แสดงออกถึงความเชี่ยวชาญของช่าง ไม่ได้มีลักษณะลายพุงเป็นเปลวแหลมเหมือนลายไทยปัจจุบัน ลายผักกูด เป็นลวดลายพุกชาธรรมชาติ ที่มีมาแต่โบราณ ซึ่งรับอิทธิพลมาจากศิลปะอินเดีย ส่งต่อให้แก่ศิลปะทวารวดีรวมถึงศิลปะเขมร และได้พัฒนามาสู่ลายกระหนกของไทยในปัจจุบัน ในศิลปะอินเดียปรากฏพบลายผักกูดบนแผ่นศิลารูปรัศมีของพระพุทธรูปสมัยคุปตะ ปางปฐมเทศนา จากเมืองสารนาถ ในศิลปะลังกาสามารถพบลายผักกูดที่คล้ายกับอินเดียอยู่ที่ขอบนอกของแผ่นอัมรินทร์ ณ เมืองอนูราธปุระ และในศิลปะทวารวดีของประเทศไทยพบลายผักกูดบนแผ่นหินจำหลักลายพรรณพุกชา ที่พบในจังหวัดนครปฐม”

(ภาพประกอบจากเว็บไซต์ finearts.go.th)

จากหลักฐานทางโบราณคดีและงานศิลปกรรมที่ค้นพบ ลวดลายผักกูดเริ่มปรากฏและเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในสมัยทวารวดี ซึ่งเป็นหนึ่งในราชวงศ์โบราณของไทย มีอายุราวพุทธศตวรรษที่ 13-16 (ประมาณปี พ.ศ. 993 - 1424) มีลักษณะเป็นเส้นคดโค้งไปมาคล้ายลำต้นและใบของพืชผักกูด ซึ่งเป็นพืชที่มีความสำคัญในสมัยนั้น ถือเป็นหนึ่งในเอกลักษณ์ทางศิลปวัฒนธรรมที่สำคัญของชนชาติไทย นิยมใช้ประดับตกแต่งในงานสถาปัตยกรรม ประติมากรรม และงานหัตถกรรมต่างๆ เช่น พระพุทธรูป เจดีย์ สิ่งก่อสร้าง เครื่องปั้นดินเผา เครื่องทองเหลือง ฯลฯ แสดงถึงความประณีตละเอียดอ่อนของช่างหลวงในสมัยนั้น นอกจากนี้ลวดลายผักกูดยังสะท้อนถึงความเชื่อและปรัชญาเกี่ยวกับธรรมชาติ ความอุดมสมบูรณ์และการเจริญเติบโต ซึ่งคนไทยในอดีตให้ความสำคัญกับการผสมผสานระหว่างศิลปะกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นจึงนิยมสร้างสรรค์ผลงานต่างๆ โดยการประยุกต์รูปแบบจากธรรมชาติมาใช้

ผักกูด หรือ “บุโจะปากู” นอกจากจะเป็นพืชที่เป็นพรรณพืชที่วัดความอุดมสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อม เป็นเมนูอาหารเพื่อสุขภาพ อาหารประจำถิ่นแล้ว ยังสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในด้านศิลปะ โดยการวาดและแกะสลัก ลวดลายผักกูดลงบนผลิตภัณฑ์ต่างๆ ได้อย่างสวยงาม และยังสามารถต่อยอด สร้างสรรค์ลวดลายแพทเทิร์น ได้อีกหลายรูปแบบตามความคิดสร้างสรรค์ของผู้ออกแบบ การนำผักกูดมาใช้ในการงานศิลปะนับเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยเผยแพร่วัฒนธรรมท้องถิ่นของไทย รวมถึงเป็นการสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่พืชผักพื้นบ้านอย่างน่าสนใจ

อ้างอิง

1.กรมศิลปากร.(2567).รัง รุ่ง มิ่ง สะเร็น เรื่อง ลายผักกูด : ลายพฤษชาโบราณ ณ ปราสาทภูมิโพน,สืบค้นเมื่อ 1 พฤษภาคม 2567.จาก.<https://www.finearts.go.th/main/view/30235-ราว-รุ่ง-มิ่ง-สะเร็น-เรื่อง-ลายผักกูด---ลายพฤษชาโบราณ-ณ-ปราสาทภูมิโพน>